

**Toespraak in de Amsterdamse Studenteneklesia op zondag 12 oktober 2014
door Geeske Hovingh**

Moeilijke naastenliefde

Voorlezing van Psalm 41 vrij

Voor mij stond een arme in vodden
uitgeteerd. Zij vroeg mij geld,
dat ze voor één nacht...
Ik gaf genoeg voor twee.

En nu
word ik overal geprezen
om mijn weldadigheid:
'de Here heeft het gezien
met behagen' en
'wie één mens redt, redt heel de wereld.'

De waarheid is
dat ik mij schaam en schuldig voel
te leven in een heeral
van zoveel pralende rijkdom
en bittere armoe.

Ik praat erover met vrienden en bekenden.
Waar ik mij druk over maak, vragen zij.
Zo is de wereld, gewoon deze wereld.
En wie arm is heeft toch handen.
En zo'n vrouw, die kan –
er wordt hard gelachen.

En zelfs mijn jongen, die mijn brood eet
mijn gedachten deelt, lacht mee.

Hoe verder? 'Here', die ik noem
mijn God-Ik-zal-er-zijn,
hoe verder met deze wereld?

Zal uw woord over gerechtigheid
en genade
op ons geweten inwerken

en brengen een keer
in onze gedachtenstroom

en ons stil maken
en wakker?

Toespraak

1.
's Ochtends vroeg, Eerste Kerstdag, vindt de koster hem in een bushokje, rillend van de kou. Hij had er de hele nacht gezeten en nu mag hij zich een beetje opwarmen in de keuken van het Drentse kerkje met hete thee en een paar plakken cake. Daniel, een Afrikaanse man van een jaar of 35, illegaal door Nederland zwervend.

Een wat ouder echtpaar besluit, de Kerstboodschap indachtig, hulp te bieden en neemt hem na de kerkdienst mee naar huis. Via-via weten ze een plek voor hem te regelen in een asielzoekerscentrum in de buurt en vanaf dat moment komt hij iedere dinsdagavond bij hen op bezoek om te eten, televisie te kijken en dingen te leren – alles wil hij weten. Vaak zitten ze dus na de yoghurt met jam, gedrieën uren over fotoboeken en atlanten gebogen en op een dag wijst hij aan op de kaart dat hij uit Zuid-Soedan komt. Hij vertelt dat zijn ouders zijn vermoord in de burgeroorlog en dat hij nog net op tijd had kunnen vluchten, alles achterlatend, dus ook zijn paspoort. Het echtpaar is geraakt door zijn verhaal, en ook door het vertrouwen dat hij blijkbaar in hen heeft om zoiets persoonlijk met hen te delen. Kort daarna ontmoeten ze op een feest een jongen die uit hetzelfde gebied in Soedan komt. Ze nodigen daarom ook hem uit voor een dinsdagavond-diner, het zou immers vast leuk zijn als twee streekgenoten met elkaar in contact kwamen. Maar als deze man Daniel enthousiast in het Juba begroet, zwijgt hij. En vervolgens stamelt hij zwetend dat zijn dialect net weer een beetje anders is. De dinsdag daarop komt hij niet opdagen. Hij blijkt ook verdwenen uit het asielzoekerscentrum en het echtpaar belt stad en land af om hem te vinden – tevergeefs. Pas vele maanden later horen ze weer van hem. Hij belt uit Abuja en geeft huilend toe dat hij niet uit Soedan, maar uit Nigeria komt en dat zijn ouders nog leven. Het spijt hem vreselijk, en hij hoopt dat zijn 'Dutch parents' hem deze leugens kunnen vergeven.

2.

Ik heb lang getwijfeld of ik u dit verhaal, dat ik van vrij dichtbij meemaakte, wel zou vertellen, omdat het gevaar bestaat dat het accent op de verkeerde plek komt te liggen. Ik hoor types als Teeven en Wilders al roepen: ziet u wel, zelfs de linkse dominee heeft intussen in de gaten dat het allemaal profiteurs en fantasten zijn!

Maar dat is niet de reden, integendeel. Wat ik er mee wil zeggen is dat het recht doen aan de vreemdeling, zoals de bijbel dat van ons vraagt, en zoals we dat zo ook in Psalm 1 zullen zingen, soms heel hard werken is. Dat er onder vluchtelingen ook ingewikkelde mensen zijn die je kunnen frustreren en teleurstellen. Het is dan ook 'de moeilijkste vorm van naastenliefde', zoals staat geschreven. En dan kun je vervolgens twee dingen doen. Je kunt besluiten om je er afzijdig van te houden, te zeggen: laat ze het zelf maar oplossen – want wie arm is, heeft toch handen, en zo'n man die kan... Ach, zo is de wereld. Maar je kunt ook de vraag stellen, en dat is een veel moeilijker optie: Wie is die mens? Waar komt hij vandaan? En hoe is hij zo beschadigd geraakt?

3.

Een antwoord op die vraag vond ik in het boek 'Van Accra naar Amsterdam' van Volkskrant-journalist Kees Broere. Samen met fotograaf Sven Torfinn besluit hij in 2010 mee te gaan met een groep illegale migranten die vanuit Ghana door de woestijn naar de noordkust van Afrika reist, om daar via de Middellandse Zee de overtocht naar Europa te maken. Het startpunt voor de journalisten is Accra, en daar ziet Broere van heel dichtbij het volstrekte gebrek aan perspectief onder jongeren. Ze willen allemaal weg uit Ghana en een van hen, een jongeman, schrijft een lokaal gezegde op een papiertje en geeft dat aan hem: *Anomaa antu a, obua da* staat er – wat betekent: als een vogel niet vliegt, zal hij hongerig gaan slapen.

Wat voor mening je ook hebt over *brain drain*, ontwikkelingshulp, het Europese toelatingsbeleid en de zogenaamde aanzuigende werking – dit is een waarheid als een koe, als een vogel op zoek is naar eten. En als je jezelf toestaat daar dieper over na te denken, dan kun je misschien niet anders dan toegeven dat je in zijn situatie hetzelfde zou doen – uitvliegen in de hoop dat je je familie en jezelf daar uiteindelijk mee zult kunnen helpen.

4.

En zo zitten Kees en Sven met nog 18 jonge mannen opeengepakt op een stoffige pick-uptruck die hen over de eindeloze zandvlakten van de Sahara verplaatst en waar het lijden met het uur zwaarder wordt. Er is weinig water, nog minder eten, de vrachtwagen is gammel en de smokkelaars grillig. Onderweg worden verhalen gerepeteerd: *Ik kom uit*

Liberia waar het nog steeds niet veilig is. Mijn familie is dood. Als ik terugga zal ik ook worden vermoord. Na vele dagen komen ze eindelijk aan bij de noordkust. Opgewonden wachten ze 's nachts in de struiken op de boot die hen naar Europa zal brengen. Sommigen hebben daar jaren voor gespaard, allen hebben er honderden, soms zelfs duizenden euro's voor betaald. En dan dringt langzaam het besef tot hen door dat dat misschien wel voor niets is geweest. Want er komt geen boot. En hun geld is weg. Even voelen de twee journalisten tot in het diepste van hun vezels wat het is om vreemdeling te zijn, speelbal van een kwaadaardig systeem, alles kwijt en zielsalleen.

5.

Precies die ervaring is de kern van de omgang met de vreemdeling in de bijbel. Het volk Israël dat zich te midden van soms vijandige volkeren staande moet weten te houden, vervalt niet in xenofobie, maar wordt voortdurend herinnerd aan hun eigen vreemdelingschap. Vele jaren verbleven ze immers in het slavenhuis van Egypte, en alle grote bijbelse figuren gaan die weg van de vreemdeling. Abraham, die huis en haard moet verlaten, op weg naar een totaal onbekende plek, zijn zoon Izaäk die ten tijde van een hongersnood nota bene zijn toevlucht moet zoeken bij de vijand: de Filistijnen, Jakob die terechtkomt in het 'land waar de volken van het Oosten wonen' en Jozef die als slaaf wordt verkocht aan Egypte. Ze hebben zich allemaal moeten aanpassen aan nieuwe omstandigheden, kenden heimwee en spraakverwarring. En dat is het uitgangspunt: dat je omgang met de vreemdeling begint met de bereidheid je in hem te verplaatsen. Je weet immers dondersgoed hoe hij zich voelt.

6.

Dat is voor ons wat moeilijker, de meesten van ons weten niet wat het in de letterlijke zin van het woord betekent om een vreemdeling te zijn. Hooguit kennen we dat van een vakantie in ons eentje op een plek waar we de taal niet begrepen en het eten vies was. Maar het gevoel van op jezelf terug geworpen zijn, vervreemd van je omgeving, is iets dat iedereen wel eens ervaren heeft. Zoiets moet het zijn en dan x 100. Kees Broere besluit aan het einde van die zware expeditie, een van de jongens die het uiteindelijk wel tot eindbestemming Amsterdam heeft weten te redden, op te zoeken in de Bijlmer. Vincent heet hij, een stille jongen van 23, met bange ogen. Samen met vijf andere Ghanezen woont hij in een kleine kamer. Werk heeft hij niet, geld nog minder en zijn ontbijt bestaat uit een glas water en een joint. Vervolgens spreekt hij een Zuid-Afrikaanse dominee die zich inzet voor deze jongens, en die zegt: 'De tocht is niet alleen fysiek, maar ook mentaal uiterst zwaar. Zijn ze eenmaal hier, dan zijn ze eigenlijk nauwelijks nog in staat om zelfs maar kleine tegenslagen te incasseren. Ze leven in een web van leugens, hun vaak opgespeld door de smokkelaars en daarmee herkennen ze op een zeker moment zelfs zichzelf niet meer.'

7.

Ik denk aan Daniel. Die zogenaamde Soedanees. Ging hij met een opgeheven hoofd terug naar Nigeria? Ik weet heel zeker van niet. Ook hij was in zo'n web van leugens verstrikt geraakt, op zoek naar een beter bestaan dan thuis. Dat hebben zijn 'Dutch parents' uiteindelijk ook, na de bittere pil van het bedrog, begrepen.

Wij van deze ekklesia zullen het altijd over deze mensen blijven hebben, of we ze nu aardig vinden of niet. Of ze nu liegen, of de waarheid spreken, zij zijn degenen die er in dit nog altijd welvarende land het slechtst aan toe zijn, uitgesloten van basale zorg, opgesloten, enkel om gebrek aan papieren. En we sporen elkaar aan, hoe moeilijk ook, hem lief te hebben. Dat betekent dat we telkens opnieuw ons best doen om in hem te verplaatsen. Bijbels liefhebben is niet hetzelfde als romantisch liefhebben. Het betekent: iemand recht doen. Ervoor zorgen dat hij toegang heeft tot basale dingen als brood, kleding en een plek om tot rust te komen.

Psalm 41 vertelt het ons – dat we in een heelal wonen van zoveel pralende rijkdom, en tegelijkertijd bittere armoede. Maar we weigeren ons daar bij neer te leggen en houden ons vast aan het slot van de psalm: dat het woord van gerechtigheid en genade op ons

geweten zal inwerken en brengen een keer in onze gedachtestroom. Dat we stil worden en wakker. Dat wij waken.

Zo moge het zijn.